

SZEMPCZ.

Szempcz Pozsony vármegye szempczi járásában van. Hozzá tartozik Kerény puszta és a község közelébe lévő majorok.

Anyagyház.

Közs. Lk.sz. 3321.-Rk. 2793, ág. ev.47, ev.ref. 16, izr. 465. –Anyanyelvre magyarok.

Posta, vasut- és távíró-állomás : Szempcz.

Szempcz község története adatok hiányában ismeretlen.

Lakosai földművelés- és állattenyésztéssel foglalkoznak, de vane helyen számos iparos és kereskedő is.

A lakosság példásan buzgó, jámbor és iparkodó nép.

A róm. kat. iskola története a múlt századra vezethető vissza, amennyiben egy régi okmányból kitűnik, miszerint itt főgimnázium és népiskola állott fenn a piarista tanárok vezetése alatt. A volt gimnáziumi épület még máig is fennáll.

Maga az épület a r. kat. templom és a plébánia közelében áll. A népiskola pedig közvetlen a plébánia előtti bekerített térségben állott.

Az épület Ő felsége Mária Terézia tulajdonát képezte. Az 1776. év május hó 1-én dühöngő nagy tűzvész alkalmával ezen épület is a lángok martalékává lett, úgyszintén a népiskola is.

A tűzvész után kérték a piarista tanárok Ő felségét, hogy állítsa újból helyre az iskola leégett tetőjét. Ő felsége azonban nem tette, hanem az egész épületet néhány évig úgy hagyta tető nélkül. A tanárok, minthogy ilyen épületben a tanítást tovább nem folytathatták, szét széledtek az országban; részint Tatába, részint Selmezbányára költöztek, többen pedig ismeretlen helyre.

Ily szomorú vége lett a szempczi gimnáziumnak.

Az iskola épületet később Ő felsége Mária Terézia gróf Esterházy Ferencznek mint kedvelt főkancellárjának adta ajándékba. Az új birtokos az emeletet lebontatta és az egész épületet ismét lakhatóvá tette, a téglá pedig azé volt, aki a bontást végezte.

Gróf Esterházy Ferencz, mint nagy tanügybarát a róm. kat. népiskolának ez épületben örök időre helyet adott.

A leégett eddigi iskolát többé fel nem építették, hanem azt lebontották.

A tanítás az új iskolahelyiségben megkezdett 1779. évben, megszűnt pedig 1877. évben. A tanítást valószínűleg polgáremberre bízták, mert azelőtt az elemi iskolában is papok tanítottak mindenfelé: minthogy pedig Szempczen piaristák laktak, több mint valószínű, hogy a kisgyermekek oktatását is ők vezették.

Az 1868. ik évi XXXVIII. tc. az iskolákat és a tanügyet rendező, mely törvények többek közt kimondja, hogy nemcsak a felekezetek, de a községek is állíthatnak és tarthatnak fenn népiskolákat. Ezen törvények kikifolyásából ered, hogy az 1872. évi május havában egybehívott és megtartott népgyűlés egyhangulag hozott határozatban kimondja, hogy az eddigi róm. kat. iskola jellegét megváltoztatja és 4 osztályú községi elemi iskolát állíttat fel a szükséges tanerőkkel együtt.

Ezen határozat nem volt egyéb, mint bosszú, mely Lencsés Sándor jelenlegi plébános ellen irányult, ki az akkori országgyűlési képviselőválasztás alkalmával nem az ellenzéki lakossággal szavazott.

A pályázatokat 4 rendes tanítói állomásra kihírdették és a tanítókat 500-600 frt. fizetéssel megválasztották. A költségek viseléséhez az állam is hozzájárult 1 100 frt tal. A tanév október első napjaiban kezdetét vette, ugyanazon épületben és tantermekben, melyekben ezelőtt a rom. kat.iskola 100 évig volt. Szóval egyszerűen kiszorította az eddigi iskolát a községi, mert ellenállóra nem talált. Az eddigi két osztályt átalakították négy osztályra. Az első községi iskolai tanítók voltak: Svarba József, Poór Titusz, Békei (Bencsurik) István és Jancsovics Károly. Gönczy Mihály kántortanító az új jellegű iskolában alkalmazást nem nyert, mert kikötötte magánaka pályázat alkalmával, hogy ő egyszersmind igazgató tanító akar lenni. Az iskolaszék azonban őt nem volt hajlandó igazgatónak kinevezni, amennyiben az új tanerőkben jobban bízott.

A tanítás a községi iskolában az első években szépen folyt és dicsérő eredményt is tudtak felmutatni a tanítók.

Mégis sok szülő akadt, kik nem szívesen látták az új tanítókat és az új iskolát. Ösztönözték is a kántort, hogy tanítson szintén. Igen tanítanak, ha volna hol, jegyezte meg erre a kántor. Több kat. család csak nem nyugodott meg és mozgalmat indított a községi iskola ellen. Először is megválasztották a rom. kat. iskkolaszéket, az újonnan választott iskolaszék megbízta a kántort, hogy fogadjon fel a tanításra egy alkalmas helyiséget és kezdje meg a tanítást.

Rendeltek neki 300 frt. tanítói fizetést és 60 frtot tanhelyiségre.

Pénztár azonban nem akadt, mely neki ezen megrendelt fizetést kiszolgáltatta volna, hanem utalták a tandíjszedésre, melyből azonban nagyon csekély volt a bevétel, különben is arról nem számolt el soha senkinek sem. Ami befolyt, az volt a tanító fizetése.

Gönczy Mihály a 60 frtért berendezte a saját préházát iskolának és ott tanított 1877-től 1884.ik év végéig. Ezen helyiség mindennek volt nevezhető, csak iskolának nem, az egy egészségtelen, sötét és nedves odu volt, tele gyermekekkel. De meg is bosszulta magát a sors a családapákon, kik fukarsággal vádolandók, hogy ily épületbe küldték gyermekeiket, mert az 1879. és 1880. évben dühöngő diftéria annyira megfertőzte a gyermekeket, hogy azon évben 80-100-an haltak meg.

A községi iskol a nem volt sokáig az elfoglalt kis stifti épületben, mert gróf Eszterházy Antal, mint az épület tulajdonosa, onnan rövid 5 év után kiközösítette vagyis szószoros értelmében kirakatta az iskolát. Eljárását azzal indokolván, hogy ő csak rom. kat. iskolának ad helyet. De sajnos később annak sem engedte már át azon helyiségeket, melyeket az 100 évig háborítatlanul használt. Így szűnt meg a kis-stift iskola lenni, mint fentebb említettem, jelenleg magtárul szolgál.

Hogy magtárul a rom. kat. iskola ne szolgáljon, azt igen könnyen megakadályozhatta volna Lencsés Sándor plébános, ha annak idejében, midőn a községi iskola kimondatott, részéről a hozott határozat tudomásul nem vétetik, a községi iskolát saját helyiségébe be nem eresztí, a kántortanítóját meg megbízta továbbra is az iskola vezetésével, akkor azt hiszem, hogy a rom. kat. iskola még a mai napig is azon épületben volna.

Azonban, hogy ez így történt, a tanügy nem sokat vesztett. A jó Isten nem feledkezett meg híveiről, mert rendelt nekik egy, más helyen jobb, nagyobb, tágasabb és a célnak teljesen megfelelő mintaiskolát.

A községi iskola a kiközösítés után 1877. évben már bérházakban volt elhelyezve. De arra drága pénzen sem tudott alkalmas és a célnak megfelelő tágas helyiséget kibérelni.

A község tehát elhatározta, hogy iskolát építtet, egyuttal városházát is, a régi községháza telkén.

A régi községházának lebontásába azonban gróf Eszterházy Antal semmi szín alatt nem akart beleegyezni és azt minden áron meg akarta menteni az utókornak, mint régi épületet. Az épület egy szabályos négyszögben emeletre van építve, minden oldalról magas tűzfalak kerítik úgy, hogy kívülről a tető nem látható, állítólag 300 éves, különösen építési stílusa igen szembetűnő.

Gróf Eszterházy felajánlotta a községnek, hogy válasszon a szempczi házai közül egyet cserébe a régi városháza helyett. A község szívesen ment a cserébe, mert az eddigi községháza már úgy is lakatlan és dülöfélben volt. A község cserébe a jelenlegi városházát kapta. Így építeni sem kellett és lakható házat kapott. A gróf pedig az elhanyagolt épületet 40 ezer forinttal költséggel újból renováltatta.

Városháza lett volna már, de iskolája még nincs a községnek, azon is segít gróf Eszterházy Antal olyformán, hogy a plébánia és a templom közelében lévő házat és annak telkét oda ajándékozta a róm. kat. hitfelekezetnek oly kikötéssel, hogy ezen épület kizárólag róm. kat. iskolául használandó. Az átadási szerződés megtörtént azonnal és telekkönyvileg a r. kat. hitfelekezetre átruháztatott.

Az ajándékba adott ház azonban csak nagy költséggel volt iskolának átalakítható és ami fő, ezen költség nem volt meg. Azon is segítve lett, mert Simor János hercegprímás ő Eminenciája 1000 forintot, Lencsés Sándor szenci plébános 1000 forintot, Kisfaludy Zsigmond somorjai esperes 50 forintot adományoztak iskolai építési célokra. Kezdetnek elég volt, hogy az akkori ügybuzgó és fáradhatatlan községi előljáró Csizmazia Mihály elkészítesse az iskola tervrajzát Tomascsek János szeredi építőmesterrel, kivel az építési szerződés csakhamar megkötötték a kat. iskola nagy fontosságát szívükön hordozó gazdaközönsséggel: kiknek hiányában a szépen haladó iskolaépítési ügy egykönnyen kivihető nem lett volna, miéртis méltónak tartom, hogy neveiket jelen iskola történetének megírásában egyenként megnevezzem u. is: Lencsés Sándor plébános, Csizmazia Mihály bíró, Grünner Alajos, Hegyi István, Szabó János, Jáni Antal, Süpeki István, Bordás József, Nagy István, Hegyi János stb. Az építés megkezdődött 1888. év június hóban és szeptember vége felé már fel is szenteltetett az új iskola. Az építőmester az építésért kapott 6650 forintot, a szükséges téglát és cserepet gróf Eszterházy Antal és fia Mihály ajándékba adták az építéshez. A hiányzó 4600 forintot pedig kírították a róm. kat. hívekre, kik azt két év alatt kevés kivétellel nagyobbreszt meg is fizették úgy, hogy mai nap már csak 400 forint építkezési hátralék van.

Az iskola már fennállott, de tanítói még nem voltak. A községi iskolánál azonban volt akkor három rendes és 1 segédtanító alkalmazva. A róm. kat. iskolaszék 3 segédtanítói pályázatott hirdetett 300 forintnyi fizetés és semmiegyébbl nem javadalmazott állásokra. A 4 községi tanító pályázott a hirdetett állásokra, de olyan kikötéssel, ha a községi iskolánál élvezett fizetést megadják nekik. RitterMátyás segédtanítónak megválasztása a róm. kat. iskolához könnyen ment, mert a községi iskolánál is csak 300 forint fizetést élvezett. Sokkal nehezebben ment Munka István ig. tanítónak megválasztása, kit minden áron átvenni akartak, de annyi fizetést mint neki a község adott, a r. k. iskolaszék adni nem volt hajlandó. Azonban holmi ígérekkel annyira vitte az iskolaszék, hogy az eddig élvezett fizetésből 120 forintot engedet. Ennek kárpótlásául megbízatott az akkor még felfüggesztésben lévő Gönczy Mihály kántor helyettesítésével s az ezután befolyt jövedelem részbeni élvezetével. A másik két községi tanító Poór György és Pintér János, kik fizetéseikből engedni nem voltak hajlandók, nem választatott meg közülük egyik sem a r. k. iskolához tanítónak, hanem megválasztatott egy idegen 3-ik tanítónak 300 forinttal.

Az 1888-89. tanév megkezdődött a rom. kat. iskolánál három tanítóval, a 4-ik állás azonban fentartatott Gönczy Mihály kántortanítónak, ki 1884. ik évben a kántori és a tanítói állásból fegyelmi úton felfüggesztetett, csak 1890. ik évben nyert részére nézve kedvező elintézés, annyiban, hogy 1890. év január 20-án újra elfoglalhatta tanítói s 1899. év január hó 1-én a kántori állást.

A községi iskolánál a tanítás folytatott két tanítóval, növendékeik azonban igen megfogytak, mint az előre látható is volt. A fizetésük pontosan kijárt a községtől. A r. k. tanítókat azonban nem volt miből fizetni, mert az intéző körök csak megszavazták a fizetést, de arról nem gondoskodtak, hogy azt honnan veszik elő. Ekkor előállt Csizmazia Mihály akkori előljáró és a sajátjából kölcsön adott a r. k. iskolaszék péztárosának 500 forintot.

A dolog kezdett tarthatatlan lenni. A r. k. iskolaszék minden áron be akarta szüntetni a községi iskolát, de ahhoz semmi joga nem volt s így kénytelen volt a vallásügyi minisztert kérni, hogy az szüntesse be a községi iskolát.

A miniszter leiratában közölte az iskolaszékkel, hogy bezáratja a községi iskolát, ha a most működő két tanító közül az egyiket átveszik a saját iskolájukhoz, merta másiknak majd ő rendel állomást.

Most megkezdődött az iskolaszék és a két tanító között az alkudozás, hogy melyik enged többet az eddig élvezett fizetésből. Poór György tanító nem volt hajlandó engedni semmit sem a fizetéséből és kijelentette, hogy az iskolaszéknek ezen eljárása nem helyes. Pintér János tanító, ki az élvezett lakbérből 25 forintot engedett, választott meg, ill. vétetett át a községi iskolától 1889. márc. 16-án.

A választási jegyzőkönyvet azonnal felküldték a miniszterhez, honnan május hó 5-én leérkezett a községi iskolát beszüntető rendelet.

A községi iskolák beszüntetése körül sokat fáradozott e munka szerkesztője mint akkori képviselő.

A községi tanító Poór György kineveztetett a bur- szentgyörgyi állami iskolához tanítónak, ki 1891. évben már mint községi jegyző tér vissza szülővárosába. Jelenleg a r. kat. iskolaszék világi elnöke. Elnöke azon iskolaszéknek, mely öt két év előtt földönfutóvá akarta tenni.

Az iskolaépület egészen téglából van építve, 4 tanterem, iskolaszolgai lakás, könyvtárszoba és óriási két pincével. A tetőzet cseréppel van fedve.

Az iskola felszerelése sok tekintetben hiányos.

Könyvtár van 100 db. kötetel.

Tornater van, szerek nincsenek.

Faiskola van.

Iparág nem taníttatik.

Az iskola fentartója a r. kat. hitközség, 10% -os iskolaadóval és a tandíjakkal.

Jótevői a multban az említettekén kívül: Királyi Teréz és Szalay Erzsébet özvegyasszonyok, kik 1867-ben 800 frtos alapítványt tettek szegénysorsú gyerekek részére beszerzendő tankönyvekre.

Kántortanítók voltak: Nagyvendégi Ignác (1827-28), Kisfaludy István kitűnő énekes és példás életű ritka szorgalmu tanító. Az egyháznak két kiváló papot nevelt fiaiból, névleg: Zsigmond jelenleg somorjai esperes- plébánost, a fiatalabb Vincze dioszegi plébánost, Móricz fia pedig tanítóvá lett. Ezen állomáson édesatyja István 30 évig működött (1836-66). Gönczy Mihály (1866-84) majd 1890.-tól. Születet B.- Szent.Lászlón 1826-ban február 24-én. Képesítettett Érsekújvárott 1853-ban.

Tanítók voltak a községi iskolánál: Svarba József, Poór Titusz, Békei(Bencsurik) István, Jancsovics Károly(1872-től), Ritter Mátyás, Munka István, Poór György, Pintér János.

Tanítók a kat. iskolánál 1889-től: Munka István, szül. 1853. év aug. hó 14-én Galgócson. Képesített magyar, német és tót nyelvű iskolákra 1875-ben Modorban. Működött Szöllösön. 1877-től jelenlegi állomásán úgy a községinél mint a kat. iskolánál mint igazgató.

Ritter Mátyás, szül. Szempczen 1866. febr. hó 22-én. Képesített Modorban 1886. évben. Ezen időt Szempczen működik.

Pintér János, szül. Szempczen 1857. febr. hó 6-án. Képesített Modorban 1878-ban. Működött Duna Újfalún 1 évig. Ezen időtől Szempczen.

Kántortanítói fizetés 656 frt 46 kr.

Tanítóké 556, 510 és 495 frt.

E község területén van még egy három osztályból álló egyesületi izraelita iskola 1885. év óta. Az iskolánál két tanító és egy tanítónő nyer alkalmazást, ez utóbbi a női kézimunkát is tanítja. A tanköteles gyermekek száma 100 - 110.

Van továbbá még egy közösségi óvoda egy óvónővel. Az óvóköteles gyermekek száma 160, ezek közül azonban csak egyharmada látogatja az óvódát, de azért a községnek mégis belekerül évenként annak fentartása 700frt-ba.

Forrás: Dr. Komlóssy Ferenc – Az Esztergom főegyházmegyei R. K. Iskolák Története. Esztergomban, 1896. karácsony hava.